

49/28 Kasas Suresi

1. "Tâ, Sîn, Mîm" mukattaa harfleridir. Anlamı için bkz. www.fcr.com.tr/kuranaydinligi/hurufumukattaa
2. "Ayet" kelimesinin anlamı için bkz. 26/Şuarâ 2.
3. "Nasaha" fiilinin anlamı için bkz. 7/A'raf 62; Sarmış, "Bazı Ayetlerin Çevirisi ve Yorumlanması Üzerine", *Eskiyeni*, sayı 26, Bahar 2013, s. 201-239, sayı 28, Bahar 2014, s. 177-222.
4. "insanların çoğu Allah'ın vaa-dinin hak olduğunu anlamasa da o anlasın diye" şeklindeki çeviri için bkz. Zemahşerî, *Keşşaf*.
5. "Eşüdde" vücut gelişimini, "istivâ" ise psikolojik yönden dengeli ve olgun hale gelmeyi ifade etmektedir (İbn Atıye, *el-Muharrer*).
6. "Kadâ aleyhi" ifadesi, öldürmek anlamına gelmektedir. Ancak gerek seçilen fiil, gerekse arkasından gelen ifadeler kasten adam öldürmeye değil, hataen adam öldürmeye işaret etmektedir (Mevdudî, *Tefhim*; ayrıca bkz. 26/Şuarâ 20).
7. Hz. Musa bir komploya düşürülmüş görünmektedir. Kendi kavminden görerek yardım ettiği adam, Hz. Musa'yı ele vermekte, ertesi gün aynı düzeni yine tekrarlamaktadır. Aksi takdirde Hz. Musa'nın (as) halk habersizken karıştığı kavgada bir adamın ölümüne sebep olması nasıl bilinebilirdi? Hz. Musa'nın; "Bu şeytanın işlerinden birisidir!" ifadesindeki şeytan işinden kasıt, İblis'in tuzağı olabileceği gibi, Firavun'un tuzağı da olabilir (15. ayet). Ayrıca, Hanedan üyesinin Hz. Musa'ya getirdiği bilgi de Firavun tuzağını ele vermektedir (20. ayet). Hz. Musa'yı tuzağa düşüren kişi kendi kavminden biriydi ve dün yardım ettiği o adam yine yardım istiyordu. Hz. Musa hem kendisini hem de ölümüne sebep olduğu adamı tuzağa düşüren bu adamı yakalamaya kalkınca Musa'yı zorba ve bozguncu olmakla itham ediyordu. Anlaşılan bu adam Firavun hesabına çalışıyordu. Musa'ya yardım edense Firavun hanedanından biriydi. Bu olay, inanç ve yüreğin soy bağından daha önemli olduğunu göstermektedir. Musa'ya yardım eden müminin kimliği için bkz. 40/Gafir 8-45. ayetler.
8. "Nasaha" fiilinin anlamı için bkz. 7/A'raf 62. Sarmış, "Bazı Ayetlerin Çevirisi ve Yorumlanması Üzerine", *Eskiyeni*, sayı 26, Bahar 2013, s. 201-239, sayı 28, Bahar 2014, s. 177-222.
9. Hz. Musa'nın konuşmasında Allah'ı vekil tutması şahit tutma olarak değerlendirildiği gibi şahitlikten öte, tarafların verdikleri sözü Allah vermiş gibi değerlendirecekleri ve bundan asla vazgeçilemeyeceğini söylemiş olmaları şeklinde değerlendirenler de olmuştur (Maverdî, *en-Nüket*; İbn Atıye, *el-Muharrer*; Âlûsî, *Ruhu'l-Maanî*). Kayınpederinin Medyenli oluşundan hareketle Şuayb Peygamber olduğu konusunda halk arasında yaygın bir kanaat varsa da bu bilgi Kur'an'a değil, birtakım rivayetlere dayanmaktadır. Söz konusu rivayetlere yöneltilen eleştirilere de net bir cevap verilmiş değildir. Bazı tefsirciler onun Hz. Şuayb'ın yeğenlerinden biri olabileceğini, inançlı ve erdemli bir şahsiyet olduğunu dile getirmişlerdir (Razî, *Mefatihul-Gayb*; Mevdudî, *Tefhim*).

10. “Fâsık” kelimesini Kur’an’ı-Kerim genellikle yoldan çıkmış kitap ehli veya kâfirler için kullanmaktadır (bkz. 7/A’raf 102; 10/Yunus 33). Bu nedenle kelimeyi, günah işleyen müminler için kullanmak sıkıntılı gözükmektedir.

11. Bkz. 23/Müminun 24.

12. “Basiret”, insanların körelmiş olan kalp gözünü ve zihinlerini açan ibretli söz; “hidayet”, yol gösterme ve rehberlik etme; “rahmet” ise Allah’ın sevgi, şefkat ve bağışı demektir.

13. Arap yarımadasına göre batı yakası Mısır ve Medyan diyarıdır. Hz. Musa üzerinde Allah’ın yasalarının kazası da ilahî buyruğun onun hayatında tecelli etmesi, yani Allah’ın müdahalesi doğrultusunda Hz. Musa’nın Mısır diyarında yaşadığı serüvendir.

14. Ayette geçen “uyarılmamış toplum” ifadesinin farklı yorumu için bkz. 36/Yasin 6. Hz. İbrahim ve İsmail’in getirdiği vahiy Araplar arasında uzun asırlar boyunca hüküm sürmüş ve onlara yeni bir peygamber ihtiyacı hissettirmemiştir. Hz. Muhammed’in gelmesine yakın zamanlarda Kitap ortadan kalkmış, tevhid dini büyük oranda şirke dönüşmüş, yalancı peygamberler çoğalmış ve muvahhidlerin sayısı tükenme noktasına gelmişti ki Allah Kur’an’ı göndermiştir. Bu durum, Arapların atalarının çağlar boyu uyarılmadan şirke baş başa bırakıldığı anlamına gelmez. Çünkü Allah her kavme bir uyarıcı göndermiştir ve uyarı göndermedikçe de azap etmeyeceğini defalarca vurgulamıştır (16/Nahl 36, 89; 17/İsra 15). Ancak bir toplumun bozulma derecesi ve uyarı gönderme anının tespiti noktası, Allah’ın bileceği ve belirleyeceği bir iştir.

15. Bu iki kitaptan kasıt, bu paragrafta adı geçen Tevrat ve Kur’an-ı Kerim’dir. Sözün bağlamı gereği bu ikisi zikredilmiştir. Çünkü burada söz konusu olan hangi kitabın diğerinden üstün olup olmadığı tartışması değil, bir önceki ayette ifade edildiği üzere kitaplarını unutmuş ve bu nedenle hiçbir kitap kabul etmeyen bir topluma vahiyden daha doğru bir kitap getirmeleri konusunda meydan okunmasıdır. Bu ifadeler, bu iki kitap dışında kalan ilahî kitapların daha az doğru olduğu anlamına gelmez. Tahrif edilmediği sürece ilahî kitapların hepsi de doğrudur; saygınlığı tartışılmaz. Tahrif edildikten sonra zaten Allahın kitabı olma özelliğini kaybedecektir.

16. “Hevâ” kelimesi için bkz. 53/Necm 3.

17. 26/Şuara 213, 214. ayette verilen emir ve teşvik gereği Hz. Peygamber (sav), bu dönemde akrabalarını İslam’a çağırmaya özel bir önem vermektedir. Rivayete göre bu ayet Hz. Peygamber’e, ölüm döşeğindeki Ebu Talib’in iman etmesi için çaba sarfetmesi üzerine inmiştir (Buharî, Tefsir 28/234)

18. “Teberre’na ileyke” ifadesi, bir şeyden uzaklaşıp başka bir yere geçmek veya yönelmek anlamına gelmektedir. Kelime, arınmak, kurtulmak anlamına geldiği gibi masumiyet ve iyi niyeti de ifade etmektedir. Zalim önderler, halkı şirke yönelterek ayarttıklarını itiraf ettikten sonra müşriklerin aslında kendilerine kulluk etmediklerini, kendilerini aracı edinerek Allah’a yöneldiklerini, dile getiriyor; yani şirki masum göstermeye çalışıyorlar (*Zemahşerî, Keşşaf; Ebussuûd, İrşad*). Bu ayetler, uyarılara kulak tıkayan, yanlıştı direnen, akıl ve bilinçten uzak kimselerin iyi niyetli olup olmayacaklarına bakılmayacağını açıkça ortaya koymaktadır.

19. Ayetin hükmü de lafzı gibi geneldir; neyi yaratacağına neyi seçeceğine Allah karar verir. Müşriklerin ilahlarıyla ilgili kanaatleri eleştirilmektedir (İbn Atiye, *el-Muharrer*;

Mevdudî, *Tefhim*). Fakat müşrik Mekke önderlerinin Hz. Muhammed yerine kendi istedikleri bir kodamanın peygamber olması gerektiğini söylemeleri üzerine indiği ve onlara cevap verdiği de anlaşılmaktadır (Zemahşerî, *Keşşaf*; Razî, *Mefatihü'l-Gayb*).

20. Bu cümleyi İbn Zeyd "...benim bildiklerimin onaylanmasıdır." şeklinde değerlendirmiştir (Maverdî, *en-Nüket*; ayrıca bkz. 39/Zümer 49). 79 ve 80. ayetlerle birlikte değerlendirilirse Firavun sahip olduğu güç ve ihtişamın kendi bildiği ve inandığı dinin onayı ve dolayısıyla Hz. Musa ve Harun'a gelen vahiyden daha doğru olduğunun delili olarak değerlendiriyor. İman edenlerse Firavun'un gücüne hayranlık duyanlara ilahî ilmin (vahyin) üstünlüğünü hatırlatıyor.

21. Kur'an'ı okumamız, anlamamız, hayatımıza uygulamamız ve tebliğ etmemiz farz kılınmıştır (Zemahşerî, *Keşşaf*; Ebussuûd, *İrşad*; Hamdi Yazır, *Hak Dini*). "Kur'an'ı okumak sünnet, dinlemek farz." şeklindeki yaygın kanaat bu ayete aykırı görünmektedir. Bu emri yerine getirenlere başarı ve iki cihanın mutluluğu vaad edilmektedir. Ayetin, Hz. Peygamber'in hicreti esnasında indiğini ve Mekke'ye döndürüleceğinin vaad edildiğini söyleyenler olsa da (Buharî, *Tefsir* 28/235) bu görüş hem nüzûl sıralamalarına aykırıdır, hem de ayetin içeriğini sınırlandırmaktadır. Oysa ayet, Hz. Peygamber'in (s) daha geniş anlamda hedeflere ulaştırılacağını vaad etmektedir. Buna Mekke'nin fethi gibi bütün dünyevî zaferler ve kıyametteki mutlu son da dâhildir.

22. 85. ayete atfen o ayetleri okumak, uygulamak ve tebliğ etmekten alıkoymasınlar, demektir (Razî, *Mefatihü'l-Gayb*). Mekke'nin son dönemleri, Müslümanların tevhid dininden vazgeçip şirki kabullenmesi yönünde müşriklerin baskı ve işkenceleri had safhaya ulaşmış durumdadır. Bu baskı ve şiddet, Hz. Peygamber'i ve beraberindeki inananları bunaltmaktadır. Bu dönemde Yüce Allah, peygamberini ve inanan kullarını kısa süreli hesaplar peşinde koşmamaları, müşriklere uymamaları, uzun vadeli düşünmeleri ve Allah'ın vaadine güvenmeleri konusunda sürekli uyarmakta ve yüreklerini sağlamlaştırmaktadır. Söz konusu uyarılar bundan sonraki surelerde hep tekrarlanmaktadır. Özellikle bundan sonra inen 17/İsra 1-10. ayetlere bakılabilir.